

УДК 346:330:341:1

Є. Білоусов,кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЕКОНОМІЧНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ (СПІВВІДНОШЕННЯ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК)

Категорія «економічний суверенітет» за своїм змістом є економіко-правовою категорією, природа якої осягається спеціально-юридичними методами пізнання й полягає в здатності держави самостійно приймати рішення щодо економічного розвитку. Таке тлумачення є загальним, а в чомусь навіть умовним, оскільки держава, розвиваючись в глобальній світовій економіці, знаходиться під впливом багатьох факторів зовнішнього середовища, а інколи й під прямим впливом іншої більш економічно розвиненої країни. Через це сам вибір обумовлюється обмеженістю стратегічних можливостей розвитку економічної системи країни, а сам економічний суверенітет полягає в здатності політичної влади держави самостійно обирати одну з альтернатив подальшого розвитку.

Деякі автори, наприклад А. П. Градов [1] та Я. А. Жаліло [2], користуються категорією «економічний суверенітет», але не детермінують її.

У свою чергу О. Ф. Скакун визначає економічний суверенітет держави як складовий елемент загального суверенітету, характеризуючи перший як політико-юридичну властивість, що виражається у верховенстві економічної волі держави на своїй території й незалежності в зовнішньоекономічних відносинах [3].

З. Г. Ватаманюк та С. М. Панчишин доходять висновку, що найважливішою ознакою категорії «економічний суверенітет» є не самостійне управління економікою, оскільки ця ознака є другорядною, або похідною, а наявність у руках суверенної держави, нації або

народу всього національного багатства, природних ресурсів, землі тощо. При цьому економічний суверенітет органічно пов'язується з такою рисою державного суверенітету, як верховенство держави на своїй території. Отже, економічний суверенітет вони визначають як здатність держави через органи представництва реалізовувати волю більшості в контексті управління економікою країни [4].

О. О. Ашурков доходить висновку, що якщо раніше суверенітет будь-якої держави, як і ступінь його повноти, не піддавався сумніву, то в умовах нинішньої глобалізації питання про можливість державного суверенітету окремої країни не просто виникає, а вже виходить на передній план, бо сьогоднішня дійсність значною мірою розвертається проти такого суверенітету, зрозуміло, у його істотній, а не формальній реалізації: наявність формального суверенітету зовсім не гарантує наявності реального суверенітету [5]. Дослідник використовує категорії «економічна безпека» та «економічний суверенітет» не тотожно, а доходить висновку, що перша категорія є лише складовим елементом другої. Автор відзначає, що основне для забезпечення економічного суверенітету – це послідовна політика самопосилення, використання всіх правових засобів, які сприяють самопосиленню, починаючи із чіткого закріплення в Конституції України основ економічної системи й забезпечення публічного правопорядку в економіці. Тільки держава, яка стратегічно націлена на самопосилення, може успішно протистояти негативному зовнішньому

впливу, який завжди присутній у світовій економіці. Іншими словами, дослідник робить висновок що економічний суверенітет – це спроможність держави протистояти зовнішньому економічному тиску інших держав та глобальних інтеграційних утворень.

Не дивлячись на те, що це визначення економічного суверенітету є надзвичайно спрощеним, але саме таке розуміння цієї категорії є найбільш прийнятним у контексті нашого дослідження. Оскільки ми доходимо висновку, що економічна безпека – це певний стан економіки країни, то цілком логічно, що цей стан має бути спрямований на протидію та сформований під впливом зовнішніх факторів, він є уособленням здатності держави протистояти економічному тиску та самостійно незалежно реалізовувати власну економічну волю, у тому числі та юридичними засобами.

Отже, економічний суверенітет – це спроможність держави повною мірою використати сукупність умов та факторів, що забезпечують незалежність національної економіки, її стабільність і стійкість, здатність до постійного оновлення та самовдосконалення для подальшого розвитку економічної системи, мінімізуючи негативний зовнішній тиск інших учасників глобалізаційних процесів.

Оскільки поняття «економічний суверенітет» крос-наукове, то і його ознаки мають як юридичні, так і економічні витоки. Серед основних ознак слід виділити такі:

- єдність;
- невідчужуваність;
- екстериторіальність діяльності економічних суб'єктів резидентів;
- пріоритетність національних інтересів;
- неподільність;
- наявність власної валюти;
- наявність власної податкової системи.

Єдність як ознака економічного суверенітету держави полягає в наявності єдиної суверенної влади української

держави, здійснюваної системою органів, у тому числі представницьких, на всій території України.

Невідчужуваність економічного суверенітету держави проявляється в його невід'ємному зв'язку з безпосереднім виконанням органами державної влади функцій із забезпечення сталого економічного розвитку.

Екстериторіальність діяльності економічних суб'єктів резидентів означає їхню спроможність провадити свою діяльність за межами території держави в процесі досягнення економічних інтересів, як власних, так і загальнодержавних.

Принцип екстериторіальності тісно пов'язаний із принципом *пріоритетності національних інтересів*, оскільки для забезпечення економічної незалежності держава повинна мати відповідні ресурси, механізми та інструменти реагування на різні ситуації. Те, що правове поле, у межах якого відбуваються економічні відносини, повністю орієнтоване на національні інтереси, є цілком логічним, але, крім цього, таку ж орієнтацію повинен мати й бізнес.

Неподільність економічного суверенітету означає спроможність держави зосереджувати всю його повноту й не ділити його, а лише згідно з законом делегувати свої суверенні права органам місцевого самоврядування, міжнародним організаціям тощо. З точки зору глобалізації делегування економічних функцій держави на рівень міжнародних організацій є найбільш актуальним та дискусійним питанням. Справа в тому, що таке делегування може призвести до часткової втрати самоідентичності держави, підпорядкування її інтересів інтересам більш розвинених економік, а в підсумку – до послаблення економічної безпеки держави.

Наявність власної валюти є не лише ознакою, але й передумовою отримання державою економічного суверенітету та його утримання. Важливість національної валюти полягає в здатності держави через Центральний банк самостійно контролювати її обіг:

збільшення або зменшення попиту, що прямо впливатиме на керованість інфляційних процесів.

Останньою задекларованою нами ознакою економічного суверенітету є наявність власної податкової системи. Податки – легальний спосіб перерозподілу валютно-фінансових ресурсів із метою утримання апарату державного управління.

Тісний взаємозв'язок економічного суверенітету держави та її економічної безпеки є апіорним та об'єктивним, але ці категорії слід чітко розподілити не лише за змістовним наповненням, але й за походженням. Економічний суверенітет є первинним у відношенні до економічної безпеки, якщо говорити в масштабах держави. Виступаючи в якості здатності державної влади однією з її характеристик, економічний суверенітет у подальшому обумовлює появу економічної безпеки та створення системи з її забезпечення. Водночас не обов'язково економічний суверенітет буде реалізований повною мірою, але при цьому він не зникне, а залишиться в розряді умовних категорій, тоді як явище «економічна безпека» більш категоричне. економічна безпека може бути повною, потужною, всебічною або частковою, слабкою, а в деяких випадках її може не бути взагалі, навіть тоді, коли в політичній владі країни залишатимуться потенційні можливості використання свого права економічного суверенітету.

Економічна безпека, на відміну від економічного суверенітету, – це певний стан системи, а тому ця категорія має матеріальну природу, що обумовлює її структурно-логічну схему та ознаки. Натомість економічний суверенітет є категорією, яка характеризує державну владу, а відтак поза системою владних відносин її вживання позбавлене змісту. Взаємозв'язок означених категорій, розглядаючи їх крізь призму державного управління, може бути зображений як матеріальне уособлення (система забезпечення безпеки) економічної волі держави (суверенітет).

Ця теза дає змогу зробити висновок щодо неможливості забезпечення економічної безпеки а разі відсутності економічного суверенітету. Таке твердження справедливе виключно у відношенні до державного утворення або у відношенні до міжнародної чи регіональної організації, до складу якої входить декілька країн.

Загалом слід зазначити, що економічний суверенітет держави – категорія надзвичайно складна та потребує подальшого дослідження в контексті визначення механізмів його забезпечення. Як об'єктивна характеристика державної влади економічний суверенітет виникає з утворенням та легітимним оформленням держави й органів її управління, але для повноцінного та реального його забезпечення необхідна відповідна економічна система, що формується, керується та контролюється державою.

Ключові слова: економічна безпека, економічний суверенітет, державна влада, система управління, глобалізація, економічна воля.

Статтю присвячено аналізу категорій «економічний суверенітет» та «економічна безпека», дослідженню змістовного навантаження вказаних категорій, їхньому співвідношенню та взаємозв'язку, проаналізовані сучасні точки зору авторів стосовно тлумачення поняття «економічна безпека», «економічний суверенітет», їхнє значення та роль в реаліях сьогодення. Більш детально розглянуто сутнісні характеристики категорій «економічна безпека», «економічний суверенітет».

Стаття посвячена аналізу категорій «экономическая безопасность», «экономический суверенитет», исследованию смысловой нагрузки указанных категорий, их соотношению и взаимосвязи, проанализированы актуальные точки зрения авторов в отношении раскрытия понятий «экономическая безопасность», «экономический суверенитет», их зна-

чения и роль в реалиях нынешнего времени. Более детально проанализированы основные характеристики категорий «экономическая безопасность», «экономический суверенитет».

The article is devoted to the analysis of the categories “economic sovereignty” and “economic security”, to research of semantic loading of the specified categories, their ratio and interrelation; the author’s modern points of view concerning the interpretation of the concept “economic security”, “economic sovereignty”, their values and roles in present realities are formulated. Intrinsic characteristics of the categories “economic security”, “economic sovereignty” are in more detail analyzed.

Література

1. Градов А. П. Национальная экономика / А. П. Градов. – 2-е изд. – СПб. : Питер, 2005. – 240 с.

2. Жаліло Я. А. Економічна безпека держави, підприємства, особи в інтегрованому суспільстві / Я. А. Жаліло // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – К. : Київський ун-т ; Інститут міжнародних відносин, 2001. – Вип. 26. – С. 24–27.

3. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : [підручник] / О. Ф. Скакун. – пер. з рос. – Х. : Консум, 2001. – 656 с.

4. Економічна теорія: Макро- та мікроекономіка : [навч. посібник] / за ред. З. Г. Ватаманюка та С. М. Панчишина. – Львів : Інгерко, 1998. – 708 с.

5. Економічний суверенітет держави та напрями його правового забезпечення / за ред. О. О. Ашуркова. – Донецьк : Юго-Восток, 2012. – 406 с.

